

هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران

■ داریوش مطلبی
سردبیر

چکیده

هفته کتاب مجموعه مراسمی است که پس از تصویب و نام‌گذاری هفته‌ای به نام «هفته کتاب» از سوی شورای فرهنگ عمومی، هرساله در آبان ماه به ابتکار و هدایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای ترویج کتاب و کتابخوانی برگزار می‌شود. در برگزاری این رویداد فرهنگی وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مختلفی با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی همکاری دارند. قرار گرفتن اخبار مربوط به کتاب و چاپ و نشر در صدر اخبار کشور و برگزاری صدها مراسم و رویداد علمی و فرهنگی با محوریت کتاب از جمله ویژگی‌های ممتاز هفته کتاب است. ویژگی دیگر هفته کتاب فعالیت گسترده و خودجوش تشکل‌های صنفی حوزه نشر و نیز ناشران بخش خصوصی است. در این مقاله هفته کتاب، برنامه‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده در دوره‌های گذشته به اختصار اشاره می‌شود.

کلیدواژه‌ها: هفته کتاب، کتاب و کتابخوانی

مقدمه

تولید کتاب و رشد کتابخوانی، یکی از شاخص‌های اصلی توسعه فرهنگی و اجتماعی کشورها محسوب می‌شود. کتاب رسانه فرهنگی مؤثر و ابزاری در خدمت آگاهی‌رسانی جامعه، همواره مورد توجه دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان حوزه فرهنگ بوده است. با توجه به اهمیت کتابخوانی، مسئولان و برنامه‌ریزان حوزه فرهنگ، همواره در راستای توسعه آن و ترغیب مردم با استفاده از کتاب تلاش می‌کنند. هر چند تحولات روزافزون دنیای امروز نیاز به اطلاعات را دوچندان کرده است، ولی توجه به کتاب و کتابخوانی از ادوار گذشته مورد توجه بوده است. به‌عنوان نمونه، اداره فرهنگ و شورای کتابخانه و قرائتخانه ملی تبریز، در دهه ۱۳۳۰ روزهای سیزدهم تا بیستم شهریورماه، یعنی هفته اول ماه ربیع‌الاول، را بنام «هفته کتاب» نام‌گذاری کردند و دو هدف عمده را برای آن در نظر گرفتند: هدف اول آشنا کردن مردم با کتابخانه‌های شهر و تشویق آنان به خواندن کتاب و دوم تکمیل کتاب‌های کتابخانه‌های تبریز بود (دهقان، ۱۳۳۸، ص ۲).

گرایش و توجه به کتاب به آنچه گفته شد، محدود نشد و همواره به مناسبت‌های مختلف کتاب، به‌عنوان رسانه‌ای تأثیرگذار و آگاهی‌بخش مطرح بوده است. پس از تصویب و نام‌گذاری هفته‌ای به نام «هفته کتاب» در سال ۱۳۷۲، از سوی شورای فرهنگ عمومی،

هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران در کنار نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران - که در اردیبهشت‌ماه برگزار می‌شود - به یکی از مهم‌ترین رویدادهای فرهنگی کشور تبدیل شد و در این هفته که برخی از سال‌ها به دهه نیز رسید، همواره کتاب در صدر اخبار و برنامه‌های رسانه‌های گروهی قرار گرفت. در ادامه به اختصار به فعالیت‌های و برنامه‌های این ایام اشاره می‌شود.

هفته کتاب

هفته کتاب مجموعه مراسمی است که از سال ۱۳۷۲ هرساله [تقریباً نیمه دوم] آبان ماه به ابتکار و هدایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای ترویج کتاب و کتابخوانی برگزار می‌شود. در برگزاری این رویداد فرهنگی وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مختلفی با معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی همکاری دارند. از جمله می‌توان به وزارت علوم تحقیقات و فناوری، وزارت کشور، وزارت آموزش و پرورش، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، سازمان تبلیغات اسلامی، هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، جهاد دانشگاهی، کانون فرهنگی و هنری مساجد، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، خانه کتاب، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، شهرداری‌ها، سازمان تربیت بدنی، صدا و سیما، وزارت کار و امور اجتماعی و تشکل‌های صنفی حوزه نشر و نظایر آن اشاره کرد.

هفته کتاب مجموعه
مراسمی است که از
سال ۱۳۷۲ هر ساله
[تقریباً نیمه دوم] آبان
ماه به ابتکار و هدایت
وزارت فرهنگ و ارشاد
اسلامی برای ترویج
کتاب و کتابخوانی
بر گزار می شود

در هفته کتاب [علاوه بر] نمایشگاه‌ها و جشن‌های کتاب، سخنرانی‌های متعددی در موضوع چاپ و نشر کتاب در مدارس، مساجد، دانشگاه‌ها و استان‌های کشور برگزار می‌شوند. اهدای کتاب به کتابخانه‌های عمومی و مساجد، برگزاری مسابقه، مصاحبه و میزگرد، انتخاب کتابداران نمونه، راه‌اندازی کتابخانه‌های سیار در روستاها، تجهیز کتابخانه‌های ویژه نابینایان، برپایی کارگاه‌های آموزشی برای ناشران و دست‌اندرکاران حوزه کتاب از دیگر فعالیت‌های مرسوم هفته کتاب است (رضایی، ۱۳۸۳، ص ۹۷). از دیگر برنامه‌های ایام هفته کتاب می‌توان به برگزاری مسابقات کتابخوانی، قصه‌گویی، حضور نویسندگان در میان مردم، بخش برنامه‌های متناسب با کتاب در صدا و سیما و نشریات اشاره کرد.

در شانزده سال گذشته، در جریان برگزاری هفته کتاب علاوه بر فعالیت‌های پیش‌گفته، ابتکارهایی را شاهد بودیم که برخی از آنها، به‌عنوان رویدادهای جنبی، شکل دائمی به‌خود گرفتند و امروزه از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. در ادامه به‌برخی از مهم‌ترین اقدامات دوره‌های مختلف هفته کتاب، اشاره می‌شود:

دوره اول (۴-۱۰ دی ۱۳۷۲). موسسه خانه کتاب در اولین دوره افتتاح شد. این موسسه در طول فعالیت خود همواره یکی از مؤسسات تأثیرگذار در حوزه کتاب و نشر بوده است.

دوره دوم (۱۹-۲۵ آبان ۱۳۷۳). اولین دوره انتخاب کتاب سال دانشجویی، به‌منظور انتخاب و معرفی آثار دانشجویان برگزار شد و تاکنون به فعالیت خود ادامه داده است.

دوره سوم (۲۰-۲۶ آبان ۱۳۷۴). اولین نمایشگاه صنعت چاپ برگزار شد.

دوره چهارم (۷-۱۳ آبان ۱۳۷۵). در این دوره نمایشگاه کتاب‌های تخصصی ناشران خارجی در اصفهان برگزار شد.

دوره پنجم (۱۷-۲۳ آبان ۱۳۷۶). ۱۲۳ نمایشگاه در ریزنی‌های فرهنگی و نمایندگی‌های فرهنگی خارج از کشور برای آشنایی

از جمله ویژگی‌های ممتاز هفته کتاب قرار گرفتن اخبار مربوط به کتاب و چاپ و نشر در صدر اخبار کشور و برگزاری صدها مراسم و رویداد علمی و فرهنگی با محوریت کتاب است. ویژگی دیگر هفته کتاب، فعالیت گسترده و خودجوش تشکل‌های فرهنگی، نهادهای صنفی حوزه نشر و نیز ناشران خصوصی است.

مبتکران این هفته اهداف گسترده‌ای برای این هفته قائل شده‌اند؛ «تقویت بنیه فرهنگی کشور»، «توسعه، هدایت و رونق اقتصاد کشور»، «تشویق مردم به کتاب و کتابخوانی و ایجاد عادت به مطالعه»، «کمک به حل مشکلات و تنگناهای تولید و توزیع کتاب»، «تجهیز کمی و کیفی کتابخانه‌ها» و «افزایش ظرفیت‌های فرهنگی کشور» (رنجبری، ۱۳۸۰، ص ۲۷۰) از جمله این اهداف است.

همه‌ساله دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان فرهنگی و نمایندگان سازمان‌های و نهادهای همکار، در دبیرخانه ستاد هفته کتاب واقع در معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی جمع می‌شوند و بر اساس آیین‌نامه طراحی‌شده در سال ۱۳۷۵ به برنامه‌ریزی فعالیت‌های مرتبط می‌پردازند.

سالانه روزهای هفته کتاب از سوی ستاد هفته کتاب به مناسبت‌های مختلف نامگذاری می‌شود و سعی می‌شود فعالیت‌های پیش‌بینی‌شده هر روز، متناسب با نام انتخاب‌شده، باشد. از اسامی روزهای هفته کتاب در سال‌های مختلف می‌توان به کتاب و کتابخوانی؛ کتاب و اطلاع‌رسانی؛ کتاب، کودک و نوجوان؛ کتاب، دانشگاه و حوزه؛ کتاب و دانش‌آموز و دانشجو؛ کتاب، کتابخانه و خادمان نشر؛ کتاب و ولایت؛ کتاب و گفتگوی تمدن‌ها؛ کتاب و روستا؛ کتاب و محراب؛ کتاب، زن و خانواده؛ کتاب و انتظار؛ کتاب، انقلاب اسلامی و امام؛ کتاب و ادبیات دفاع مقدس؛ کتاب، صنعت و کارگر و... اشاره کرد.

اولین دوره هفته کتاب در نیمه اول آبان‌ماه ۱۳۷۲ همزمان با روز دانش‌آموز در سراسر کشور برگزار شد و تا کنون (سال ۱۳۸۸) شانزده دوره برگزار شده است. فعالیت‌های متنوعی با محوریت کتاب و کتابخوانی در ایام هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران برگزار می‌شود که در ادامه به‌اختصار به آنها اشاره خواهد شد.

برنامه‌های هفته کتاب

همه ساله فعالیت‌های متنوعی برای هفته کتاب از سوی دبیرخانه ستاد برگزاری هفته کتاب پیش‌بینی می‌شود و از سوی وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مراکزی که در برنامه‌ریزی برای ایام هفته کتاب مشارکت دارند، برگزار می‌شود. این درحالی است که هر ساله بر تنوع برنامه‌ها و نیز مشارکت‌کنندگان افزوده می‌شود. برجسته‌ترین اقدام در این هفته برگزاری نمایشگاه‌های بزرگ فروش کتاب در استان‌های مختلف کشور است. بسیاری از ناشران خصوصی در این نمایشگاه‌ها شرکت می‌کنند و کتاب‌های خود را با تخفیف ویژه به‌علاقه‌مندان عرضه می‌کنند. با همکاری مدارس هر شهر، برنامه‌های بازدید و خرید از نمایشگاه‌ها برای دانش‌آموزان تنظیم و اجرا می‌گردد. برای تشویق به کتابخوانی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هر سال میلیون‌ها تومان بن خرید کتاب به رایگان در میان دانش‌آموزان توزیع می‌کند (مطلبی، ۱۳۸۵، ص ۱۸۷۹)، که خود در خرید کتاب از سوی دانش‌آموزان و دانشجویان بسیار مؤثر است.

جشنواره کتاب سال دانشجویی.
 دوره سیزدهم (۲۸ آبان الی ۷ آذر ۱۳۸۴)، برگزاری نمایشگاه‌های متعدد و برگزاری برنامه‌های ترویج کتاب و کتاب‌خوانی از برنامه‌های این دوره بوده است.
 دوره چهاردهم (۲۴ آبان الی ۲ آذر ۱۳۸۵)، معرفی صاحبان کتاب ایرانی در خارج از کشور از برنامه‌های اصلی این دوره بود.
 دوره پانزدهم (۲۴ آبان الی ۱ آذر ۱۳۸۶)، برگزاری جشنواره کتاب و رسانه ملی و معرفی برنامه‌سازان رسانه ملی حوزه کتاب.
 دوره شانزدهم (۲۱-۲۹ آبان ۱۳۸۷)، انتخاب و معرفی بهترین خبرنگاران حوزه کتاب در جشن کتاب و رسانه برتر و برگزاری ۳۰ نمایشگاه کتاب.

البته دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان هفته کتاب، تلاش کردند تا در تمام دوره‌ها برنامه‌های اجرا شده در سال‌های قبل تداوم یابد و هر ساله با افزودن برنامه‌های جدید و نوآوری‌هایی بر غنای فعالیت‌ها افزوده شود و آنچه به اختصار آمد، تنها نوآوری‌ها و دستاوردهای جدید هر دوره بود.

نتیجه‌گیری

برنامه‌ها و فعالیت‌های شانزده دوره برگزاری هفته کتاب نشان از توجه دست‌اندرکاران حوزه فرهنگ به کتاب و کتاب‌خوانی می‌باشد و همواره سعی بر این بوده تا کتاب مورد توجه باشد. برگزاری نمایشگاه بین‌المللی کتاب در اردیبهشت‌ماه، برگزاری نمایشگاه‌های استانی در طول سال و برگزاری هفته کتاب در آبان‌ماه خود نشان از توجه به این مهم دارد. اما با وجود برنامه و فعالیت‌های انجام گرفته، تحولات روزافزون و پرشتاب دنیای امروز نشان از ضرورت دسترسی راحت، آسان و مستمر به کتاب و سایر منابع اطلاعاتی از سوی اقشار مختلف جامعه دارد و بدون آن، هر روز بر مشکلات و چالش‌های زندگی در عصر اطلاعات افزوده خواهد شد. برای رفع این مشکل، بهتر است دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان به‌جای توجه ویژه به کتاب در چند مقطع زمانی خاص، کتاب را به کانون توجه رسانه‌های همگانی تبدیل کنند و همچنین زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری اشاعه اطلاعات و عرضه کتاب را در بستر شبکه اینترنت - که هر روز با اقبال بیشتری روبروست - همواره سازند؛ و همچنین زمینه یادگیری کتاب‌خوانی و گرایش به کتاب از دوران کودکی و با برنامه‌ریزی کلان آموزشی در وزارت آموزش و پرورش فراهم شود.

مآخذ:

۱. رنجبری، محمد؛ نیاکان، علی محمد (۱۳۸۰). *تحولات نشر کتاب در دهه هفتاد (۱۳۷۹-۱۳۷۰)*. ویراستار زهرا سپهر. تهران: خانه کتاب.
۲. رضایی، مهدی؛ عبالحسینی، علی اکبر؛ درفشه، زیبا (۱۳۸۳). *برگ دوم: اولین دوره کتاب سال جمهوری اسلامی ایران*. تهران: خانه کتاب.
۳. دهقان، علی (۱۳۳۸). *هفته کتاب. نشریه کتابخانه ملی تبریز*، شماره ۲ (شهریورماه)، صص ۲-۴.
۴. مطلبی، داریوش (۱۳۹۶). *هفته کتاب. دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. صص ۱۸۷۸-۱۸۷۹.

برنامه‌ها و فعالیت‌های شانزده دوره برگزاری هفته کتاب نشان از توجه دست‌اندرکاران حوزه فرهنگ به کتاب و کتاب‌خوانی می‌باشد و همواره سعی بر این بوده تا کتاب مورد توجه باشد

ایرانیان مقیم سایر کشورها برگزار شد. راه‌اندازی نخستین کتابخانه شبانه‌روزی در یزد از دیگر اقدامات دوره پنجم بود.

دوره ششم (۹-۱۶ آبان ۱۳۷۷). هفته‌نامه «کتاب هفته» که امروزه جای خود را به عنوان یک نشریه موفق در کشور باز کرده است، در ششمین دوره هفته کتاب، متولد شد. این نشریه یک رسانه نقد و معرفی تازه‌های نشر و ارائه گزارش‌ها و تحلیل‌ها مرتبط با صنعت نشر است. اما گذشته از آن، با گزارش منظم تمامی کتاب‌هایی که هر هفته اجازه نشر می‌یابند، نقش یک کتابشناسی جاری را ایفا می‌کند. همچنین برگزاری ۷۰ نمایشگاه کتاب در مراکز تأمیینی و تربیتی کشور و راه‌اندازی ۱۲ انجمن کتاب در ۱۲ دانشگاه کشور از جمله اقدامات این دوره بود.

دوره هفتم (۲۴ آبان-۲ آذر ۱۳۷۸). اولین دوره انتخاب کتاب سال ولایت، برای انتخاب و معرفی کتاب‌ها در موضوع زندگی و آثار چهارده معصوم (س) در این دوره برگزار شد و تاکنون ادامه داشته است.
 دوره هشتم (۷-۲۴ آبان ۱۳۷۹). نمایشگاه‌های کتاب در سطح وسیع در شهرهای مختلف کشور برگزار شد.

دوره نهم (۱۷-۲۴ آبان ۱۳۸۰). از جمله نوآوری‌های این دوره، تشکیل گروه‌های تبریک دانش‌آموزی، که در مناطق مختلف شهر گرد آمدند و هفته کتاب را به مردم تبریک گفتند و نیر افتتاح نمایشگاه کتاب یک دهه فرهنگ کتاب و کتابخوانی بود.

دوره دهم (۶-۱۵ آبان ۱۳۸۱). انتشار ویژه‌نامه‌های کتاب، تولید سرود کتاب و نیز برگزاری جشنواره کتاب و رسانه در دو روز پایانی و اولین جشنواره کتاب‌های خانگی از دستاوردهای این دوره است.

دوره یازدهم (۱۵-۲۲ آذر ۱۳۸۲). ثبت نام رایگان در تمامی کتابخانه‌های عمومی استان تهران و مراسم جشن کتاب در ۴۰ دانشگاه کشور و توجه ویژه به توسعه نشر ایران در بازارهای جهانی با برگزاری همایش‌ها و نشست‌ها از دستاوردهای این دوره بوده است. ۲۵ هزار نمایشگاه کتاب در مدارس از دیگر برنامه‌های مهم این دوره بوده است.

دوره دوازدهم (۳۰ آبان الی ۹ آذر ۱۳۸۳). برگزاری اولین جشنواره نقد کتاب (انتخاب و معرفی نقد برتر حوزه کتاب) و اولین